

A MAGYAR JOGÉLET KÖNYVEI
Szerkeszti: Dr. BAKONYI PÁL.

21.

SZOCIÁLIS CSALÁDJOG

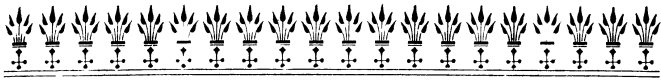
DR. BUDAY DEZSŐ

egyetemi m. tanár, kecskeméti jogtanár

ELŐADÁS A TÁRSADALMI JOGALKOTÁS OR-
SZÁGOS SZÖVETSÉGÉBEN 1918 ÁPRILIS 25-ÉN

BUDAPEST 1918
A «MAGYAR JOGÉLET» KIADÁSA.
VI., GYÁR-UTCA 1.

Valamennyi jog közül a családi jog szocializálódik utoljára. Arra is úgy fog bekövetkezni ez a folyamat, hogy a családi élet intimitása és tisztasága érintetlen marad, sőt a családi kapcsolatok még szorosabbra fognak fonódni, amint ezt a Társadalmi Ideálban kimutattam.

Előttünk a Polgári Törvénykönyv törvényjavaslata és előttünk Ágoston Péter könyve a jövő polgári törvénykönyvének tervezetéről.

A polgári törvénykönyv törvényjavaslata (húsz esztendei törvényalkotó munkának sok jogtudós által erősen meghányt-vetett eredménye), vajmi keveset foglalozik a szociális családi joggal és különösen keveset foglalozik házastársaknak egymáshoz való viszonyának szabályozásával.

Ágoston Péter tervezete szociális-feminista irányban szabályozza a házastársaknak egymáshoz való viszonyát. Ez a szabályozás a jelen jogára vonatkozik, de olyan, hogy rajta a jövő joga is felépülhet.

A Tervezet túlságosan konzervatív, Ágoston Péteré radikális és méltányos a nővel szemben, de általános elvek hangsúlyozásán kívül, kevés pozitív rendelkezést tartalmaz.

Az alábbiakban meg fogjuk kísérelni, hogy a házastársak személyi viszonyairól való szociális családi jogot és később a szociális családi vagyonyjogot lehetőleg szigorúan körülírt tételes rendelkezésekkel szabályozzuk, olyan rendelkezésekkel, amelyek ezt a komplikált viszonyt a valóság és a jog számára mentül könnyebben hozzáférhetővé teszik.

1. Az együttélés

A Tervezet 24. §-a kimondja, hogy a házastársaknak kölcsönös kötelessége, hogy egymással a házasságnak megfelelő életközösségben éljenek. Ágoston Péter Tervezete szerint, a házasság lényegéből az együttlakás még nem következik.

Amilyen lehetetlenséget ír elő a tervezet akkor, amikor a 24 §-ban a házassági életviszonyt ilyen általános frázisokkal akarja jellemezni, épen olyan kevés követeléssel lép fel Ágoston a házassággal szemben, amikor még az együttlakást sem akarja a házasság jellemzőjévé tenni, sőt siet ezt az elvet hangsúlyozva kiemelni.

Ágoston a házassági viszony szabályozásánál ellentétbe is jut önmagával: az ő Tervezetének 45 §-ában kimondja, hogy ha a házastársak egy évnél hosszabb ideje külön élnek egymástól, a házasság felbontása iránti eljárást hivatalból kell megindítani. Az 50. §-ban pedig kimondja hogy a házasságból nem következik a házastársak állandó együttléte. Ezért mindkét félnek joga van egyéni hajlamainak megfelelően, a közös lakáson kívül is tartózkodni.

Szerinte teljesen *szüükségtelen a kimondása annak, hogy a házastársak egymással hogyan éljenek*, mert sem a házasság lényegét, sem pedig a házasság együttélés lényegét filozófiai definíciókkal, avagy jogi definíciókkal meghatározni nem lehet.

Ellenben épen olyan helytelen volna annak a kimondása, hogy a házaspár nem kötelesek együtt lakni. Ha a házaspár kölcsönös megegyezéssel nem élnek együtt és a házasság felbontása iránt nem intézkedtek, akkor ez annak a jele, hogy ebben egyeztek meg és akkor a társadalomnak nincs joga, hogy őket háborgassa. Viszont mindegyik házaspár félnek meg kell adni a jogot, hogy házastársával együtt élhessen, hogy ezzel az együttlakást és együttélést követelhesse és ha a másik fél ezt vonakodik teljesíteni, ellene a válópert megindíthatja.

Épen így helytelen az is, ha törvény-paragrafusokba foglaljuk a házastársak *nemi együttélésének kötelezettségét*. Mert a házasság nemcsak az utódok létrejöttét célzó intézmény, hanem egyúttal szociális intézmény is. A törvények mindenütt tiltják a fiatalok házasságát, de sehol sem tiltják az öregek házasságát. Azok-

nál úgy sem lehet szó a tulajdonképeni értelemben vett házasságról.

A jövő szociális családi jogának tehát egyrészt arra sincs szüksége, hogy a házasságnak jogi formákba nem szorítható tartalmát egy frázis-paragraffal hangsúlyozza, viszont arra sincs szüksége, hogy a házasságot a házasság mai, amúgy is tág kereteinek a megglazálásával, csak formális házasságban élésre bírja.

2. A férj döntő szerepe.

Nehéz volna szatírákat írni a Tervezet 25. §-áról, amelyek a régi idők embereinek egyszerű észjárásával kimondja, hogy a férj az úr a háznál: *„a férjre illő a döntő szó a családi kör ügyében, ő határoz, különösen a közös tartózkodó hely és a közös lakás kérdésében, elhatározásánál azonban felesége tanácsait és ellenvetéseit méltányos figyelembe kell vennie. Ha a férj döntő szavával visszaél, elhatározása nem kötelezi feleségét.”*

Azon az egy kibökkenésen kívül, hogy a férj az úr a háznál, ez a paragraffus frázisoknál egyebet nem tartalmaz, mert a férj nem köteles figyelembe venni felesége tanácsait és nincs meghatározva az, hogy mikor él vissza a férj döntő szavával.

Mennyivel méltányosabb és emelkedettebb Ágoston Péter Tervezetének 48. §-a, amelyik kimondja, hogy a házastársak együtt állapítják meg a dolgaikat és azt az életmódot, amelyet követnek, kivéve ha valamelyik házastárs sem jövedelmével, sem munkaerejével nem járul a háztartás költségeihez.

Ágoston az 52 §-ban még azt is kimondja, hogy a házvitel szabályszerint a nő kötelessége, de amennyiben a nő házon kívül foglalkozik, úgy a házvitelt másra is lehet bízni, sőt más foglalkozás hiányában, a férjnek kötelessége ellátni.

Hogy ez a legutolsó rendelkezés túlzásnak ne lássék, és hogy a házastársak mai együttélési viszonyát a ma olyan gyorsan alakuló és változó társadalmi renddel összhangba hozzuk, itt precíz, de egyszerű jogi megállapításokra van szükség. Nézetem szerint a következő szempontokból kell megoldani:

Két fogas kérdése van a házasság és a háztartás jövő rendjének. Az egyik az, hogy *a nőknek többsége is nemsokára keresni fog*. Hiszen a földművelő és iparos nép eddig is keresett, csak az úgynevezett polgári

középosztály (Magyarországon eleinte a felsőbb millió, majd a felső százezer, nemsokára majd csak talán a felsőbb tízezer) volt az, amelyik otthonában egyedül a háztartásnak és a gyermeknevelésnek élt, de ebben a funkcióban cseléd is állott rendelkezésére.

És a másik fogóvége a dolognak a *cselédhiány*, amely már-már katasztrofálisan érinti a cseléd tartó középosztálynak az életét és hova-hamar el fog jönni az az idő, amikor a dolgozó nő nemcsak kívül dolgozik a házon, hanem a házon belül is cselédet kell neki pótolni, amikor már majdnem lehetetlen vállain hordozni az egész háztartás minden terhét.

A cselédhiánynak szociális követeléseiről nem szólnunk, majd a jövő nagy nehezen megfogja oldani ezt a kérdést a háztartások kolektíválódásával.

A fő kérdés, ami bennünket itt érdekel, a férfi és a nő szellemi és fizikai munkafelosztása, a háztartás és a házvitel kérdésében.

Itt elvül lehetne azt kimondani, hogy ha a nő keresete, vagy jövedelme lényegesen kisebb a férfiénál, akkor a férfi dönt a lakóhely, a háztartás rendje, a közös életmód és a gyermeknevelés kérdésében. Hogy a nő tanácsait tartozik figyelembe venni, az bármennyire természetes, törvényben ki nem mondható, mert a törvényben az ilyen üres szavak mit sem érnek. Ugyanekkor a nő köteles a háztartást vinni, társadalmi állása szerint. Tehát cseléddel, vagy anélkül, amint az ő társadalmi állása és a családi viszonyok azt magukkal hozzák.

Ha azonban a nő keresete egyenlő a férfiéval, vagy akár keresete, akár jövedelme a férfiénál nagyobb, akkor együtt döntenek a lakóhely, életmód és háztartás dolgaiban és a házimunkát meg kell osztaniok társadalmi állásukhoz képest

A háztartási munkának a megosztása a művelt polgári középosztály társadalmában Amerikában már a háború előtt bekövetkezett, ahol a munkahiány és cseléd drágaság miatt nem engedheti meg magának a polgári középosztály embere a cseléd tartást. Részint nagyszerű kollektív intézmények segítenek ezen a bajon (az általános központi fűtés, melegvíz szolgáltatás, takarító vállalatok, kifőző vállalatok, stb.) részint maga az élet tanította meg a házastársakat arra, hogy hogyan osszák fel a háztartási munkát. Ugyancsak az élet tanította meg Európában a háború alatt a gazdasági és háztartási

bajokkal küzdő polgári középosztályt arra, hogy a bevásárlások és beszerzések körül a férfinek is ki kell venni a maga részét

Ha a férfi és a nő a háztartási munkák megosztása kérdésében egymással megegyezni nem tudnak, akkor épen olyan hiába való dolog lenne valami békéltető bíróság szerepét igénybe venni, mint egyéb dolgokban akkor, ha a házvitel és a közös életmód kérdésében nézeteltérések vannak

3. A háztartási jövedelem és annak megosztása.

Két kérdés van itt, amit szabályozni kell.

Az egyik a háztartás ügyeiben való eljárás és az ebből származó kötelezettségek, a másik pedig annak a meghatározása, hogy a háztartást a férfi és a nő, a háztartásnak közös jövedelméből, hogyan lássák el.

Az első kérdéstről a Tervezet a szokásos óvatossággal nyilatkozik. A 28. §-ban kimondja, hogy a szokásos háztartás vezetése a feleség feladata. A feleségnek joga van a háztartással kapcsolatos ügyekben a férj részére és a férj nevében eljárni. A férj ezt a jogot feleségétől egészen vagy részben elvonhatja. Tehát a férfi még csak megokolni sem köteles azt, hogy miért vonta el feleségétől a házvitel ügyeiben való eljárás jogát. Magyarul szólva, a Tervezet 28. §-a szerint, a férfi nem köteles a feleségének egy fillér háztartási pénzt sem adni, ő maga is kezébe veheti a háztartás vezetését annyiban, hogy a kiadásokat ő eszközli.

Magától értetődik, hogy mivel a háztartás vezetése mégis a feleség dolga, sőt kötelessége, a 28. §. szerint köteles a kiadott házipénzről elszámolni, mint akár-melyik szakácsnő.

Ágoston Péter az ő Tervezetének 49. §-ában, a bíróság megállapítása elé viszi szükség esetén azt, hogy bármelyik fél mennyit köteles szükség esetén a háztartás céljaira jövedelméből átengedni.

Az 52 §-ban kimondja, hogy bármelyik fél jár el a közös háztartás vitelében, az általa kötött ügyletek mindkét házastársat kötelezik.

Nézetem szerint a dolgot a következő törvényszövegezéssel lehetne megoldani: „A háztartás rendes keretében történő vásárlásoknál mind a két fél eljárhat és mindegyiknek eljárása mindkettőjüket egyetemleg kötelezi.”

Hangsúlyozni kell azt, hogy a háztartás rendes keretében kell történni az ügyletnek. Meg kell adni mind a két félnek az eljárás szabadságát és ki kell mondani az egyetemleges kötelezettséget.

A mindennapi élet a házas együttélésnek prózájában egy végtelenül fontos anyagi dolgot vet fel nap-nap után. Ez a háztartás jövedelmének a hova fordítása. A legkritikább háztartás az, amelynél ebben a tekintetben a házaspárok között teljes összhang uralkodna. Az élet a legkirívóbb példákkal szolgál. A férfi, aki kevés pénzt ad feleségének, hogy abból a háztartást ellássa, ő maga pedig számolatlanul és könnyedén költ szórakozásaira és saját kiadásaira akármennyit, talán a gyakoribb példa. De nagyon sokszor meg van a másik véglet is: az asszony, aki a háztartási pénzből lopva tesz félre apró személyes kiadásai számára, csecsebecsére, cukrászdára és egyebekre.

Törvénnyel szabályozni teljesen lehetetlen azt, hogy mit és mennyit költhetnek a háztartás keretén belül a házastársak. A háztartás közös céljai csaknem az egész jövedelmet felemésztik. Mégis mindegyik fél féltékenyen szokott örködni az ő kis külön költségvetése felett, amelyről a másik fél nem tud. Ha azt mondaná ki a törvény, hogy a házastársak minden jövedelmüket kötelesek a háztartásra fordítani, akkor örökös lehetne a perpatvar a háztartási kiadások két szélső rendeltetésű tétele, a férfi és a nő egyéni kiadásai miatt. Meg kell tehát adni a jogot, sőt ha lehet törvényben is meg kell írni, hogy ezeket az individuális kiadásokat mindegyik házaspár biztosíthatja a maga számára. Annyival is inkább, mert az élet fejlődése azt hozza magával, hogy mindinkább szükség van ezekre az egyéni kiadásokra és szükség van arra az egyéni szabadságra, amellyel valamelyik fél ezeket a kiadásokat kezelheti.

Ki kell tehát szakítani a háztartási kiadásokból egy részt a férfi és egy részt a nő számára.

Ágoston Péter az ő Tervezetének 49. §-ában hangsúlyozza is ezt az elvet. De végtelenül nehéz ennek a gyakorlati keresztülvitele Minden nehézség elkerülése végett mégis azt lehetne törvénybe írni, hogy a férfi jövedelmének egytized része az övé, egytized része pedig a feleségéé, számadás nélkül. A jövedelem nyolctized részét pedig a közös háztartás céljaira kell fordítani és itt következik a fontos újítás, amelyet nézetem szerint törvénybe meg kellene szabni, hogy ezáltal elejét

vegyük minden kétségnek: ha a háztartás közös jövedelmül szolgáló nyolctized részt bármelyik házaspár költi is el, arról a másiknak *számolni tartozik*

Tehát mind a férfi, mind a nő kívánhatják egymástól, hogy a háztartásra fordított összegről egymásnak beszámoljanak. Ha ezt a kötelezettséget a törvényben biztosítjuk, akkor elejét vettük nagyon, de nagyon sok családi perpatvarnak.

Viszont a nő is, ha önállóan keres, keresetének egyötöd részével, számadás kötelezettsége nélkül, szabadon rendelkezék. Azért kell a nő részére nagyobb részt kiharítani a saját jövedelméből, mert rendszerint a férfi könnyebben eltitkolhatja jövedelemforrásait.

Bármennyire vázlatosak is ezek a rendelkezések, mégis sokkal konkrétabbak, mint a Tervezet bölcsességei, amelyek a régi magyar jognak liberális és a nővel szemben annyira méltányos szellemét megtagadva, a nőt a férfinek egészen kiszolgáltatják.

4. A házastársak tartási kötelezettsége.

A Tervezet 26. §-a kimondja ugyan, hogy a férj feleségét eltartani köteles, de már annak 29. §-a a feleséget önálló keresetre utasítja akkor, ha életviszonyaik úgy hozzák magukkal. Sőt a 30. §-ban egyszerűen kimondja a tervezet, hogy amennyiben a saját vagyonával és keresményével nem tarthatja el magát, felesége köteles őt állandóan eltartani

Tehát a tervezet még azt sem mondja ki, hogy a férfi minden munkaerejét tartozik felhasználni a háztartás és a közös családi együttélés érdekében. A nőt nem csak akkor utasítja önálló keresetre és férjének eltartására, ha a férfi önhibáján kívül erre képtelen, hanem már akkor is, ha az életviszonyaik ezt úgy *hozzák* magukkal.

Ki kellene mondani azt, hogy *a házastársak kötelesek egymást vagyonukhoz és keresetükhöz képest állandóan eltartani* és hogy erre elsősorban a férfi köteles egész munkaerejével. A feleség is köteles eltartani férjét, sőt köteles munkát is vállalni érdekében, de csak akkor, ha a férfi önhibáján kívül, erre rá van szorulva.

5 A szociális családi vagyonjog főelvei.

Már most kell megalkotni a szociális vagyonjog főelveit és le kell rakni a fundamentumokat, amelyekben az egy szociális világrendben felépülhet. Ezeket a

fundamentumokat úgy kell megépíteni, hogy azok valljanak a mai jogrendre egyrésztől, másrésztől kibírják a jogrendnek minden változását és rázkódását.

Nem tudjuk, hogy az idők változása ebből a szóból, hogy „vagyon”, mit fog meghagyni.

A mai liberális jogrendre támaszkodó államok a hadviselés érdekében ridegebb és könyörtelenebb szocialistákká lettek, mint amilyen szocializmust a legálmodozóbb szociális írók elképzelni tudtak.

Egész üzletmeneteket, foglalkozási ágakat tesznek tönkre a kezdetlegesen megcsinált államszocializmus nevében. Nem tudják hova mennek, nem tudják merre jutnak rideg államszocializmusukkal és azért nem is kímélik az egyént semennyire.

A szociális családi vagyoni jogot úgy kell megcsinálni, hogy az mentől kevesebb rázkódással kibírja az idők változását. És úgy kell megcsinálni, hogy igazán arra legyen teremtve, ami a célja, hogy az igazi családi érdekeket szolgálja.

Ha a mai családi vagyoni jog rendszerén keresztül megyünk, nagyjából a következő intézkedéseket javasolhatjuk:

1. A régi jognak tiszteletreméltó, de ma már elavult hagyományait bizvást el lehet törölni. Ilyen pl. az *özvegyi öröklés* joga, amely ugyanis csak egyes társadalmi osztályok kiváltsága volt és ilyen a középkori maradványú *hitbér*. Ezeknek nem lehet helyet biztosítani a szociális családi jognál.

2. Fel kell állítani legteljesebb mértékben a *külön vagyon* fogalmát, amelyhez azonban a házastársak egyike sem csatolhatja a keresményét a másikkal beleegyezése nélkül.

3. A *vagyonközösséget* csak közokirattal lehessen megállapítani, amelyben részletesen kell a vagyonközösség beállításának időpontját és a vagyonközösségbe adandó vagyonrészeket megállapítani

4. A *hozomány* jogának a magyar jogszokás szerint helyes intézkedései fenntarthatók lennének. Az alsóbb néposztályoknál divatos móring, amelyet Ágoston az ő Tervezetében igen helyesen, a hozománnyal egyforma értékűnek tekint, szintén törvénybe iktatandó. Az *apánage*, vagyis az évenként visszajáró járadékszolgáltatás, csak a hozomány kamataival legyen egyenlő rangú.

5. A *közszerzeményi jog* megállapításában a magyar jog eddig egyrészt túlságos bőkezű, másrésztől

ingadozó volt. Ingadozó volt akkor, amikor társadalmi osztályok szerint szabályozta a közszerzeményt és amikor a bíróságnak kellett minden esetben döntenie a felelt, hogy az illető házaspár milyen társadalmi osztályhoz tartoztak. Bőkezű volt akkor, amikor az özvegynek, vagy elvált házastársnak a közösen szerzett vagyon felét adta közszerzeményül, mert a bőségesen gavalléros magyar özvegyi jog mellett, az özvegy ügy is eléggé el van látva és a gyermekek érdeke az övével a közszerzemény tekintetében lényegesen ellenkezik.

Abból a körülményből, hogy a közszerzemény elidegeníthető vagyonként száll az özvegyre, ennek szabad rendelkezési jogát túlságosan kiterjeszti. Nézetem szerint elégséges volna a közszerzeményt a vagyonnak valamely csekélyebb hányadára redukálni, hogy egyrészt az özvegynek is adjunk vagyont szabad rendelkezésére, másrészt a gyermekeket is megóvjuk a megkárosodástól abban az esetben, ha az özvegy újból férjhez megy és a közszerzeményt hozományként használja el, amit az új férj el is idegeníthet, vagy abban az esetben, ha azt rossz kezelés folytán elveszti.

6. Az *özvegyi jogot* kétoldalúan is meg lehetne állapítani úgy, hogy a férfit is özvegyi jog illesse elhalt felesége vagyonában, ami ma nem jut kifejezésre abban a rendelkezésben, hogy a gyermekek neveléséből visszamaradt jövedelmi felesleg az apát illetheti.

Abban az esetben, ha a közszerzemény mértékét alacsonyabban állapítjuk meg, már nem szükséges az özvegyi jogot kizárólag tartásra megszorítani és a tartásra való megszorítás jogát az örökösök részére csak abban az esetben kell fenntartani, ha az özvegyi jog megélhetésüket veszélyeztetné.

7. A *köteles rész* mértékének a megállapítása már belevág egy mély szociális okokat magában rejtő kívánságba, a vagyonnal való szabad rendelkezés megszorításának jogos óhajába. Mai jogunk szerint lehetséges az is, hogy az apa fele vagyonát nyílt végrendeletben akárkire hagyhatja, akár egy olyan nőre, kivel házasságon kívül tudott viszonyban él; a gyermekek a végrendeletet nem támadhatják meg.

Szép dolog volna, hí jótékony társadalmi célokra lehetnena nagy magánvagyonok egy részét biztosítani, de a végrendelet szabadsága ezt még nem jelenti. Minthogy komolyabb és komolyabb körökből, (nemcsak szociálpolitikusoknak, hanem a mindig kissé konzervatív-

vabban gondolkodó jogászoknak a köréből is) egyre sűrűbben hangzik az az óhajtás, hogy oldalági örökösök a vagyonban ne részesülhessenek és a vagyont, egyenes ági örökösök nem létében a kincstár örökölje, — ez az óhajtott intézkedés csak akkor lenne helyes, hogy ha a szülőknek végrendelkezési szabadságát kötjük meg, hogy a gyermekeknek ne csak a köteles részt, hanem az egész vagyont legyen kénytelen biztosítani

Magyarul szólva, ez annyit jelentene, hogy nincs végrendelkezési szabadság Nem lenne kitagadás, nem lenne köteles részre szorítás és nem lennének jótékony-célú hagyományok sem Ha megszorítjuk a végrendelkezés lehetőségét, vagy a törvényes öröklés lehetőségét az oldalági rokonok kizárásával, akkor megtettük az első lépést a hagyatéki vagyonnak céltudatos hova fordítása iránt. Akkor meg kell tennünk a logikusan következő második lépést is Ha kizártuk a távolabbi rokonokat, ki kell zárunk a még kevésbé érdekelt harmadik személyeket is és ki kell zárunk a hagyományosokat, sőt még a jótékony alapítványokat is, amelyek némely örökhagyó szeszélyéből, egész váratlanul jutnak olyan nagy örökségekhez, amelyeket sokszor el sem tudnak költeni és csak holt, társadalmi célokat ritkán szolgáló tőkéjüket gyarapítják vele

Épenséggel nem valószínű, hogy a végrendelkezés szabadságának ilyenét megszorítása az örökhagyót vagyonszerzésének ambíciójában gátolná. Hiszen a társadalom már is számtalan olyan dolgot állított fel és helyez kilátásba, amely azt célozza, hogy a vagyonszerzés fája égig ne nőjön. A progresszív adó, a fényűzési adók, a telekérték emelkedésének az adója, a vagyonadó, a hadi nyereségadó, mind a legújabb öt esztendő gyümölcssei és mind a vagyontömegek egyenlőre nyírására törekszenek. Mindinkább hallatszanak hangok a tudományban és a publicisztikában, amelyek azt akarják, hogy a társadalom a nagy vagyonokat ne engedje az égig nőni és a nagy tőkét expanziójában korlátozza.

Azt sem lehet ellenére vetni a végrendelkezési szabadság kizárásának, hogy a jótékony célok, alapítványok és hagyományok rovására akarjuk az egyenes leszármazókat és egyáltalán a törvényes öröklésre hivatottakat kedvezményben részesíteni Hiszen eddig is a jótékonycélok és alapítványok nem annyira végrendeletekből, mind inkább élők közötti ajándékozásból kapták meg a magukét. Az ajándékozás szabadsága ezután sem

lenne kizárva. Természetesen azok között a korlátok között, amelyeket a következő 8-ik pontban említeni fogunk.

Hátra van még, hogy arról szóljunk, vajjon a köteles rész meddig terjedjen és hogy az örökhagyó tehesse-e kivételt egyik vagy másik gyermekével azáltal, hogy öt köteles részre szorítsa?

Abból a társadalmi igazságból, amelyre törekszünk, önként az következik, hogy a gyermekek között örökség tekintetében, az úgynevezett régi klasszikus kitagadási okoktól eltekintve, ne lehessen különbséget tenni. Hiszen a szülő, gyermekei életrevalóságának és jótulajdonságainak megítélésénél többnyire csak szubjektív okokkal dönt. Nincs semmi ok arra, hogy szabadságot adjunk neki, hogy kedvenc gyermekét végrendeletben kitüntesse és esetleg háromszor akkora vagyonban részesítse, mint a másik köteles részre szorított gyermekét.

A francia jog szerint ma is méltányosabban van megállapítva a köteles rész, ahol t. i. 2 gyermek van, már a hagyatéknek $\frac{2}{3}$ -ára, kettőnél több gyermek pedig annak $\frac{3}{4}$ -ére feltétlenül igényt tarthat.

A helyes belátás azt kívánja, hogy ha elmentünk a ma már mindenki előtt tetszetősnek látszó gondolatig, az oldalrokonoknak az örökségből való kizárásáig, akkor annál inkább el kell mennünk a végrendelezési szabadság megszorításáig olyan értelemben, hogy a szülő gyermekei között a vagyonát egyenlően legyen kénytelen felosztani.

Hogy azonban a régi végrendelezési jogot és szabadságot egészen ki ne töröljük a jognak emlékeiből, ki lehetne mondani azt, hogy minden örökhagyó jogosítva van, végrendeletében a hagyatékot tiszta értékének $\frac{1}{10}$ része erejéig, hagyományokkal terhelni, így a jótékony alapítványok, egyletek is megkapják a magukét s az emberek végrendelezési szabadsága is megmaradna a múltnak emlékeképpen, de viszont a végrendelezési szabadság és a köteles rész intézménye közötti mai óriási hézag nem szolgálhatna ürügyül arra nézve, hogy valaki családját megkárosítsa, akár fele vagyonának erejéig. Hiszen ha nem jótékonycélú hagyományos szerepel a dologban, akkor annak többnyire épenséggel nem erkölcsös háttere van. Ma lehetséges az, hogy valaki a gyermekeit fele vagyonára szorítva, özvegyét a nyomorúságos özvegyi tartásra korlátozva,

másik fele vagyonát joggal és megtámadhatatlanul a szeretőjére ruházza, akivel házasságtörő viszonyban él.

Az egyéni szabadságnak ez a megszorítása tehát csak a családnak válik javára.

8. Most érkezünk az öröklési és családi jog szocializálásában olyan részhez, amely első pillanatban a legmerészebbnek látszik, de amelyiknek a hiányát mind máig az egész társadalom fájó módon érezte. Érttem ez alatt, hogy állapítsa meg a Magyar Polgári Törvénykönyv a szülők kiházasítási kötelezettségét.

A normális emberöltőben a szülők életüknek és egészségüknek és vagyonszerző képességüknek a derekán vannak akkor, amikor legidősebb gyermekeik már önállósulnak, vagy mesterség után, foglalkozás után akarnak látni, vagy családot akarnak alapítani. A vagyon ekkor kellene nekik legjobban. Az a vagyon, amely (legyen bár föld vagy tőke) segítené őket céljaikban és amely fiatalos, de már meggondoltan komoly 30 esztendő körüli életterejükben, az ő kezükben jobb helyen volna, mint a szülők 60 éves, de konzervatív módon vagyonszerző kezén.

A szülők azonban rendesen nem akarják a vagyont gyermekeik kezére adni. Ragaszkodnak hozzá nemcsak akkor, amikor 60 évesek, hanem a 70-es években még jobban, konzervatív, bár talán már rossz gazdálkodással pusztul a kezükben az erősen tartott vagyon. A fiatal generáció nem tehet semmit, kénytelen szemet hunyni a szülői igazságtalanság és önkény előtt, mert hiszen féltenie kell még a legszűkebb örökségét, a köteles részt is. Így várja a gyermek szülőinek halálát generációkon keresztül, keserű szívvel, ami annyi családi perpatvarnak volt az okozója.

Mire a szülő meghal és a gyermek már 40—50 éves korában örökölni fogja a vagyont, már ő is inkább konzervatív vagyontartó és ő őrzi azt saját gyermekeivel szemben. Nem a vagyon élvezetéről akarok itt szólni, amit a fiatalság jobban élvezhetne, tehát nem a 20 esztendősek örökségéről, hanem az élet derekán levők örökségéről, a 30 esztendőseknek már kiforrott és öntudatos, de mégis fiatalos és energikus vagyontartásáról.

Ha a szülő földjének egy részét átíratja gyermekeire és csak szolgalmi jogot kíván magának fenntartani, amint ez a parasztnál szokás, akkor őt a gyermeki hálátlanság sokszor a kuckóba üzi és a falvak tele vannak Lear királyokkal. De ha az öreg paraszt

rosszul műveli a földet és nem akar abban a fiúnak részt engedni, akkor előáll a másik baj, a fiúnak föld-éhsége.

A nem földművelő körökben már könnyebb felosztani valahogy a vagyont apa és fiú között. Ott több módját lehet találni annak, hogy mind a ketten megtalálják a maguk boldogulását. De a jog semmit sem szabályoz.

Mai öröklési jogunk épen olyan merev és épen olyan klasszikusan régies, mint ősanya, a római öröklési jog volt. A jog szabályai évezredről évezredre nem változtak. Az emberiség elfelejtette azt, hogy az öröklési jog eme megcsontosodott, három sorban elférő törvényeinél komplikáltabbakat, simulékonyabbakat, életrealóbbakat is lehetne alkotni.

A mai klasszikus öröklési jog nem tud egyebet tenni mint azt, hogy fenntartja a saját vagyonnal való korlátlan rendelkezés elvét és jóformán semmi orvossága sincs arra, hogy ha a pater familias a halálát megelőző napon, akár az ablakon kidobja a vagyonát. (Ismerjük nagyon jól mindannyian, az 1877. évi XX. t.-c. 28 §-ának c) pontján alapuló gondnoksági pereket és tudjuk nagyon jól, hogy milyen nehéz ott a bizonyítás.) Tehát korlátlan rendelkezési szabadság, egész a halál órájáig. Azontúl pedig matematikai felosztás, a világ legegyszerűbb számtani elveinek az alkalmazásával, ahány gyermek, annyi rész, a feleségnek özvegyi jog, közszerzeményi jogban esetleg pontosan a fele vagyon, végrendekezési szabadság egyébként is a fele vagyonra, a hagyomány akárkinek a javára . . . Bizony a klasszikus jog egy kicsit szimplán elbánt évezredekken keresztül a vagyonokkal és az emberekkel, szóval az egész élettel.

Minthogy a szociális jognak nem tabula rasákból, hanem a való élet eddigi alakulásából kell kiindulnia, most sem léphetünk fel egyelőre teljesen individualizáló reformokkal.

Három szempontot kell felvennünk a jövő társadalmában, ha a szülők kiházásitási kötelezettségének nagyszerű reformját meg akarjuk valósítani:

A pénzügyi szempontot, amely az adózási törvényeknek mindig tökéletesebbé tétele folytán lehetővé teszi azt, hogy az emberek vagyonszerzése ne maradjon titokban, a vagyonszerzésnek semmiféle formájában sem.

a szociális szempontot, amelyen ezt a vagyonszerzést a bíróság mérlegelése elé bocsájítja és végül

a jogi szempontot, amely most sem dolgozhatik egyébbel, mint merev formaságokkal, de amely tételes intézkedést tartalmazna a kiházasítási kötelezettség mértékére nézve.

Ez az utolsó szempont egyszerű rendelkezés formájában, a következően valósulna meg: „Minden szülő köteles gyermekének házasságra lépésekor, vagy előbb is, annak nagykorúságakor, vagyonából a gyermeket illető hányadrész $\frac{1}{4}$ részét kiszolgáltatni.”

Ez a jogi rendelkezés tehát feltételezné a szülő életbenlétét és feltételezné a gyermeknek házasságra lépését vagy nagykorúságát, ha ez a házasságra lépéskor következik be. A vagyoni szolgáltatás tárgya pedig az a vagyonszeg volna, amely a gyermekre eső rész $\frac{1}{4}$ részét teszi. Akkor, amikor a gyermekek házasodnak, a szülőknek új gyermekük nem szokott születni. Ezen a téren tehát kevés komplikáció állna be. A szülő vagyonát jogi szempontból úgy kellene tekinteni, mint hagyatékot, amelyre nézve az örökösödés a gyermek házasságra léptekor vagy nagykorúságakor nyílik meg

A törvény kimondhatná, hogy megokolt esetekben a bíróság döntene afelett, vajjon a szülő az ő létminimuma határán levő vagyonából köteles-e kiházasítást adni és milyen mértékben. Azt is megállapíthatná a bíróság, hogy ez a kiházasítás a vagyon természetéhez képest, milyen módon történjék, készpénzben, értékpapírban, járadékban, nyereség részesedésben vagy mi egyébben. Itt tehát nemcsak tőkéről, hanem biztosított járadékról is lehet szó és a szociális vagyonjog megalkotóinak a feladata lesz megállapítani azokat a módokat, amelyek alkalmasak minden esetben a kiházasítási vagyonszám kiadására.

Ingatlanoknál, ha a szülő gyermekének tulajdonközösség címén akarja a kiházasítást biztosítani, természetesen ez is lehetséges alap. Általában itt csak magát a rendeletet és a kiházasítás mértékéül szerényen megállapított $\frac{1}{4}$ örökségi részt vetem fel.

A szülő nem tartoznék vagyona növekedésével a kiházasítási részt megfelelő módon kiegészíteni.

A kiházasítás részletének második fele, az örökség további $\frac{1}{4}$ -e, tehát most már az egész örökségnek összesen a fele esedékessé válna akkor, amikor a gyermekek magasabb életévet, pl. falun a 30-ik, városban

a 35-ik életévet betöltötték. Ezekre nézve is azok a szabályok volnának irányadók, mint a kiházasítási negyedre. Ezt sem volna köteles később a szülő, vagyonának növekedésével kiegészíteni. Egyelőre ebben a kétszer $\frac{1}{4}$ rész (nevezzük első kiházasításnak és második kiházasításnak) vagyonadási kötelezettségben merülne ki a szülőknek kötelessége gyermekeikkel szemben élők közötti átruházás formájában. Azután kezelheti tovább a szülő vagyonát, amint akarja, vagyona ügyis egyenlő mértékben fog gyermekeire szállni, törvényes öröklés útján.

Hogy a javak forgalmát meg ne nehezítsük, nehéz volna felállítani olyan jogszabályokat, amelyek a kiházasítási kötelezettség szempontjából a szülőknek a kiházasítást megelőző időben kötött ügyleteit megtámadhatóvá tenné, ha csak azoknak dolózus eljárását nem tudná a gyermek igazolni, pl. ha a szülő a kiházasítást megelőzőleg túlságos mértékben ajándékozna a vagyonából harmadik személyeknek. Hiszen a legdifferenciáltabb jogszabályok mellett is még mindig ezernyi mód akad a kiházasítási törvény kijátszására. De azért az a jog, amelyik kevésbé rossz a rossznál, mindig jobb jog az előzővel szemben.

Ezek volnának tehát a szociális családjognak azok a főelvei, amelyeket már az új polgári Törvénykönyvbe feltétlenül fel kellene venni.

A klasszikus Werbőczyvel szemben, még II. Lipót uralkodása alatt merült fel az első hang a Magyar Polgári Törvénykönyv megalkotása iránt. Azóta csak kevés nevezetes dátum zavarta meg a munkálatoknak immár 130 esztendőes folyamatát. A 48-as nagy alkotmány reformot követő jogreform sem változtatott annyit a magyar jogon, mint amennyire azt időszerűtlenné tette a világháború három esztendeje.

Csak az első lépést volt nehéz megtenni a mai klasszikus jogszokással szemben, csak azt volt merészség hangsúlyozni, hogy az oldalági örökösöket ne illesse örökség. A többi már magától jön. A végrendelezési szabadság korlátozása és a hozományadás kötelezettsége, önként következnek a társadalomnak abból a felfogásából, amelyből ma minden szociálisan gondolkodó embernek ki kell indulni.

Ha még hozzávesszük, hogy ez az előadott reformtervezet még csak szociális, de nem szocialista, akkor

mindent megmondtunk. A tervezetünk egyformán jó a mai liberális, individuális gazdálkodásra és a jövőnek államszocializmusára is.

Reformtervezetünk nem gyengíti, hanem erősíti a családnak összetartozóságát Egyformán szolgálja a társadalomnak és a jövő generációnak az érdekeit.

